

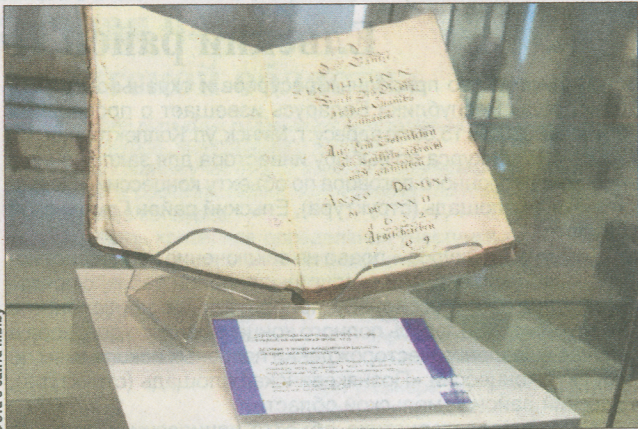
ПРАВОВАБРАЗ ЕЎРАПЕЙСКАЙ КАНСТЫТУЦЫІ

Пад такой назвай у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылася выстаўка рарытэтаў з Беларусі і Латвіі. Упершыню шырокай публіцы прадставілі спіс Статута ВКЛ 1588 года ў перакладзе на нямецкую мову пачатку XVIII стагоддзя са збору адной з найстарэйшых бібліятэк Еўропы — Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта. Рарытэт з'яўляецца наглядным прыкладам афіцыйнага выкарыстання беларуска-літоўскай протаканстытуцыі на землях Латвіі і сведчыць пра старажытныя культурныя, эканамічныя і палітычныя сувязі нашых народаў.

— Мы нядаўна святкавалі Дзень Канстытуцыі — асноўнага закона нашай краіны. Але ні суверэнная Беларусь, ні наш асноўны закон не з'явіліся сёння. Гэта падзеі з векавой гісторыяй. І выстаўка якраз паказвае доўгі шлях да таго, што мы маем сёння. Засталося менш чым дзесяць гадоў да таго моманту, калі ва ўсіх нас будзе нагода адсвяткаваць 500-годдзе Першага Статута Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага (1529 год), фактычна першага збору права на тэрыторыі Еўропы. Ён вельмі доўга жыві і працаваў, вытрымаўшы некалькі рэдакцый, а беларуская прававая культура была прызнана не толькі на нашых землях, але і далёка за межамі тэрыторыі сучаснай Беларусі. І па гістарычных мерках зусім

нядаўна, яшчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзя, гэта быў прававы дакумент, якім карыталіся ў паўсядзённым жыцці, — расказаў **генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман МАТУЛЬСкі**.

Два гады супрацоўнікі Нацыянальнай бібліятэкі вялі перамовы з кіраўніцтвам Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта, каб гэтая прававая крыніца стала даступная для шырокага кола даследчыкаў і зацікаўленых. Па папярэдніх даследаваннях кнігі бачна, што яна была ва ўжытку, яе актыўна чыталі: ёсць падкрэсленні, малюнкi, каментарыі на палях... Пасля завяршэння выстаўкі ў Нацыянальнай бібліятэцы плануець правесці экспертны аналіз і зрабіць пэўную кансервацыю гэтага помніка, каб ён пражыве яшчэ не менш чым

Фота з сайту nlb.by

некалькі стагоддзяў. Гэта будзе ў тым ліку і ўнёсак беларускага боку ў захаванне нашай спадчыны за мяжой. Вядуцца перамовы пра магчымасць стварэння лічбавай копіі кнігі. А пасля выданне вернецца ў Латвію.

Дарэчы, даведаліся пра кнігу амаль выпадкова, калі **навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Алег ДЗЯРНОВІЧ** чатыры гады таму ўбачыў гэтае выданне ў каталогу Акадэмічнай бібліятэкі Латвійскага ўніверсітэта:

— Калі ў Рызе я ўпершыню ўзяў у рукі гэты фаліант, то маё сэрца затрымцела. Мы,

безумоўна, ведаем, што з ініцыятывы канцлера Льва Сапегі яшчэ пры яго жыцці былі падрыхтаваныя два выданні перакладу Статута з кірылічнага тэксту на польскую мову. Добра ведаем пра лацінскі пераклад Статута. Нешта мы сустракалі ў літаратуры XIX стагоддзя, прынамсі ў Ігната Даніловіча, які ў сваёй працы згадваў пераклад Статута ВКЛ на нямецкую мову. Я ўжо не першы год працую па акадэмічным абмене ў Рызе, таму рана ці позна павінен быў натрапіць на гэты асобнік. Што цікава, на тытульным лісце пазначана дата — 1632 год. Яшчэ ёсць інтрыга, дзе і якім чынам ён функцыянаваў.

Сёння паміж гісторыкамі ёсць права дыскусіі пра гэты помнік. Мы вельмі каратка называем яго канстытуцыяй. Ёсць меркаванне, што гэта ўсё ж кодэкс, бо ў ім прапісаны артыкулы пра пакаранні, чаго ў звычайнай канстытуцыі не пазначаецца. У любым выпадку гэта шматгранны юрыдычны помнік, які аб'ядноўвае галіны дзяржаўнага, сямейнага, зямельнага права. Там нават прапісаны першыя правілы дарожнага руху — хто каго павінен прапуськаць. І такіх комплексных помнікаў у той час у Еўропе не было.

Таксама на выстаўцы можна ўбачыць друкаваны асобнік Статута XVII—XIX стагоддзяў з фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі на іншых еўрапейскіх мовах, якія сведчаць пра шырокi ўплыў беларускай прававой культуры на фарміраванне міжнароднага канстытуцыйнага заканадаўства. Беларусы былі адны з першых у свеце, хто займаў канстытуцыйнае заканадаўства. Статут Вялікага Княства Літоўскага, складзены па-беларуску і зацверджаны ў 1588 годзе, меў усе рысы сапраўднай канстытуцыі, пабудаванай на прынцыпах дэмакратыі, роўнасці, справяд-

лівасці, вяршэнства права. Статут быў пераняты многімі народамі і стаў асновай прававой сістэмы розных краін, выкарыстоўваючы пры кадфікацыі прускага права ў канцы XVI стагоддзя, складанні Саборнага ўлажэння 1649 года ў Расіі, быў пісьмовым зводам дзеючага права і ўжываўся ў судах на тэрыторыі Літвы, Латвіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Эстоніі. У XVII—XIX стагоддзях ён быў перакладзены на рускую, украінскую, нямецкую, французскую, лацінскую мовы.

Намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр СУША падкрэслівае: «Важна бачыць, што гістарычныя кантакты з іншымі народамі і культурамі пачаліся літаральна ад першых дзён існавання беларускага народа і працягваюцца да нашых дзён. Самае важнае для нас сёння — зразумець, што беларусы былі не толькі атрымальнікамі высокіх узораў з-за мяжы, мы самі былі донарамі і стваралі прававыя, нарматыўныя дакументы надзвычай высокага ўзроўню, на якія раўняліся іншыя».

Алена ДРАПКО.